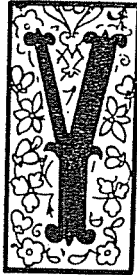

İktisat

FAİZ-BANKA ve İSLAM

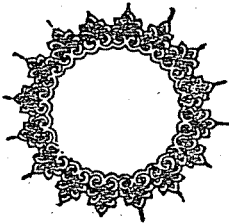
Mustafa COŞKUN

İRMİNCİ asrın ilmî keşifleri servete dayanmaktadır. Astronomi sahasında ulaşılan merhaleler ve feza araştırmalarında elde edilen parlak neticeler, büyük yatırımlarla elde edilmiştir. Bir uzay aracı için milyonlarca dolar sarfedilmektedir. Askerî ve ilmî sahada her faaliyet devletin iktisadî durumuyla yakından alakalı bulunmaktadır. Bilgiyi pratik hayata tatbik imkân verecek servet bulunmadığı müddetçe bilgi, devlete büyük bir itibar kazandırmaktadır. Bunun aksi de aynı neticeyi verir. Bir memleket zengin olabilir; fakat zenginlik kaynaklarını verimli hale getirebilmek için bilgi ve bu işleri planlayacak fikir adamına sahip değilse, bu memleketin de sömürülmeye değer kıymetinden başka, —diğer milletler nazarında— bir kıymeti yoktur. Bazı Arap memleketleri gibi.

Bugün Almanya, Amerika ve Rusya'nın elde ettiği ilmî ve ekonomik güç, elbette bu devletlerin her iki kuvvete de sahip olmalarındandır. Yani zengin ve bilgili olmalarındandır. Memleketlerinin her sahasına işletebilecek ve pratik faydaya sokabilecek plâncıları ve iktisatçıları vardır. Alman Markı değer kazanıp yükseliyorsa değerli iktisatçıların ve sağlam bir ekonomi düzeni sayesinde. Amerika aya insan gönderiyorsa ilim adamları ve zenginliğinin sayesinde.

Şu halde Feza Çağında servetin önemi çok büyüktür.

Servet, ilmi keşiflere imkân sağlıyor, devletin itibarını artırıyor ve dünya mukadderatında söz sahibi ediyor.

Servet sahiplerinin sosyal hayattaki durumları da farklıdır. Devlet ve milletler için düşündüğümüz faide ve gıkarları zengin kişiler için de düşünebiliriz. Dünya nimetlerinden istediği gibi faydalanması bir tarafa, cemiyetteki itibarı da yüksektir. Bilhasa ahlâk kurallarına uygun bir hayat süren zenginin manevî alandaki hazzı, çok büyüktür. Meşru' yollardan kazanç temin eden ve servetini iyi yerlere sarfeden zengin, elbette kalb huzuru duyacaktır. Fakirin ihtiyacını istismar etmeden kâr eden tâciden daha mes'û' kim olabilir?

Fakat bugün, ticarî hayatta ve servet kazanmada — islâma göre— meşru' olmayan bir muamelenin umumileştğini görmekteyiz. O muamele de FAİZ'dir. Faiz, âdeti ticarî hayatın temel taşıymış gibi görülmektedir. Zamanımız ekonomisinde bir esas olduğu iddia edilmektedir. Faizsiz ne yatırım yapılabilir, ne krediler işler, ne de ihtiyaç sahipleri borç bulabilirler. Şayet faiz kaldırılırsa ticarî hayat felce uğrar.

İşte bunun gibi bir takım iddialarla faiz, iktisadî hayatta bir geçer akçe gibi piyasaya sürülmektedir. Zihinlerde faizli muamelenin meşruluğu hususunda bir inanç uyanmaktadır. Halbuki İSLÂM, faizi haram kılmıştır. Hem de en şiddetli bir tahrim ile yasaklamıştır. Bunun için konumuzun ehemmiyeti büyüktür. Sadece «İslâm, bunu men etmiştir; binaenaleyh faiz alınmaz-verilmez» demek

yeterli değildir. İslâm'ın faizsiz doktrinini hayata tatbik etmeye imkân veren yolu bulup göstermek en isabetli bir yol olacaktır.

BİR tarafta hayatta tatbikatı olmayan ve (yasak) hitabı sadece duygularla kalan İslâm'ın emri, diğer tarafta da ekonomik hayatta tatbikatı görülen ve menfaat gruplarının telkinleriyle meşruiyet kesbeden faizli düzen. İslâm'ın emri HAK değil midir ki, faiz Müslümanlarca alınıp-veriliyor? Yahut faiz, iktisadî düzende bir esas ise neden İslâm Dini, insanlar için faydeli bir muameleyi men etmiştir? İşte, bir takım şüpheler... Köklü bir bilgiye ve imana sahip olmayan kimse, zihnini bu istifhamlardan kurtaramaz. Zihinlerden bu istifhamı silecek bir yol göstermek gerekecek. Bu da kolay olmayacaktır. Bundan dolayı mevzumuz önemlidir. Ekonomi ilimlerinin kafalara yerleştirdiği: (*Faiz meşrudur, meşru olmayan ribadır. Faizin yasak olması yalnız duygularla ilgilidir*) gibi iddiaları zihinlerden sökmek elbette kolay olmaz. Zira bugün, faizin yelinden —az çok— herkes etkilenmektedir. Fakat zamanla insanlık, Kur'an'ın faizsiz düzenine inanaacaktır. Zaten son yıllarda faiz oranlarında bir düşüş görülmektedir. İnsanlık faizin zararlarını en az hadde indirmeye gayret etmektedir. Bu husus Ömer Rıza Doğrul faizle ilgili Bakara Suresi 276 ncı âyeti açıklarken şöyle demektedir: «Bu âyet-i Kerime, Kur'an'ın mucizeleri arasındadır. Çünkü medeniyet ilerledikçe O'nun hükmü yerine gelmekte ve insanlar

Riba (faiz) nm seyyie (kötülük) lerinden kurtulmaya bakmaktadırlar. Devrimizde bunu âyan beyan görmekteyiz. Çünkü gidiş, herkesin azamî kolaylıkla ve asgarî faizle para bulmasına doğrudur; ve bir gün gelecek faiz büsbütün ortadan kalkacak ve insanlık bu yükten büsbütün kurtulacaktır » (1)

Bu seri yazılarımızda güvenilebilir eserlere ve ilim erbabına müracaat ederek şu konuları ele alacağız:

1 — İslâm'a ve İktisat ilmine göre faizin izahı, tarih boyunca faiz, Hıristiyanlık ve Yahudilik'de faiz;

2 — Faiz hakkında teoriler;

3 — İslâm'a göre faizin kısımları: (Nesie ve Fadl (fark) Faizi) gibi;

4 — Ticarete faizsiz değişim yolları; ne zaman faizli borç alınabilir;

5 — Ayet ve Hadis-i Şeriflerle Faiz;

6 — Bankalar ve Faizsiz Bankalarla ilgili bazı öneriler;

Başlıklarını verdiğim bu mevzular çok önemli konulardır. Hiçbirini kendi gücümle yaptığımı ve yapacağımı iddia edecek değilim. Çeşitli eserlerde faiz hakkında verilen bilgilere dayandım. Kasıt olmaksızın çıkacak hatalarımda beni doğru yola yola çağırmanızı hasseten reca ederim.

Evvelâ faizin kelime manası üzerinde duralım:

Faiz, (ف . ي . ص) harflerinin teşkil ettiği, (fâda) fütünden ism-i fail'dir. Lügat

(1) Tanrı Buyruğu, c. I; s. 101; 269 uncu dip not.

manası çoğalışp akmak, yayıl-
mak demektir (*فاض الماء*)

= su çoğalışp aktı) denir. Masterları da taşıp dökmek, şayı' olmak, müntezir olmak manasına gelir.

Faizin İngilizce karşılığı (interest) kelimesidir. Pars Tuğlacı bu kelimeye şu karşılıkları vermiştir.

İnterest: menfaat, alâka, kâr, gelir, faiz, hisse, kullanılan paranın geliri, kirası ve semeresi, alacaklının borçludan istemeye hakkı olduğu bir vaz; hak. (2)

Diyebiliriz ki, faiz, esas para üzerine ilâve edilen ve karşılığı olmayan fazlalıktır.

MODERN İKTİSADA GÖRE FAİZ

1 — «Faiz, sermayenin gördüğü iş mukabilinde ödenen bir fiattır» (3)

2 — «Faiz, istihsale iştirak eden kapitalin bu fonksiyona mukabil aldığı payıdır» (4)

Faiz kelimesinin Arapça karşılığı Riba'dır. Riba

رِبَا

harflerinden meydana gelmiş bir mastardır. Lügat manası itibarıyla gelişmek, yüksek, ziyade fazla olmak demektir.

Ö. Nasuhî, Riba kelimesinin manası hakkında şöyle demektedir: «Riba, lügatte ziyadeleşmek, fazlalaşmak demektir. Faiz denen muamelatinin adı olmuştur. Mama-fih riba tabiri lisan-ı Şeriat-ta faizden eam (daha umumî) dir.» (5)

Riba tabirinin faizden daha umumî olmasının sebebi şudur: Faiz, bugünkü ticarî iş-

lerde sadece para üzerinde konan fazlalıktır. Yani nakit para ile ilgilidir. Halbuki riba, esas kapital üzerine ilâve gibi ölçülen ve tartılan cinsler karşılığında alınan fazlalığı da içine almaktadır. Meselâ: 100 lira ödünç veren bir kimse bir sene sonra borçludan 110 lira geri alsa, almış olduğu bu 10 lira fazlalığa faiz dediğimiz gibi, riba da diyebiliriz. Nakit para ile ilgili bu faize, Şeriat dilinde Nesie (geriye bırakma) faizi denir. Riba kelimesinin ifade ettiği bir de Fadl (fark) faizi var ki, ölçülen ve tartılan cinsler üzerinde cereyan eder. Bugünkü ticarî hayatta anlaşılan faiz, ribanın bu çeşidini yani fadl faizini ifade edememektedir. Fakat riba denilince hem faizin bugünkü anlamını, hem de ölçülen ve tartılan cinsler üzerinde cereyan eden fark (fadl) faizini anlamış oluruz. Riba, cins; fark ve nesie faizi de cinsin içersine giren cüzlerdir. Şu halde Ö. Nasuhî Hocamızın «Riba tabiri, Lisan-ı Şeriat-ta faizden eamdır» demesi, hiç bir zaman: (yüzdesi kat kat olursa riba, az olursa faiz olur) anlamını vermez. Zira Kur'an-ı Kerim'de riba haram kılınmıştır. Haram kılınan riba içersinde, faizin bugünkü anlamı da vardır. İşte bu sebeple riba, faizden daha umumîdir. Kısacası bir Arap faizin iki çeşidini de RİBA kelimesiyle anlar ve anlatır.

FAKAT bir İngiliz ribayı başka, faizi de başka kelime ile ifade eder. Riba'nın İngilizce karşılığı (usury) kelimesidir. İktisadî ve Hukukî Terimler Sözlüğü'nde USURY kelimesine «mürabaha, tefe-

cilik, faiz ve fahiş faiz» karşılıkları verilmiştir.

İktisatta Usury, bilhassa kanunun müsaade ettiği hadlerden yüksek, aşırı faiz hadleriyle ödünç para verme manasına gelir. Şu halde faizin karşılığı olan «Interest» kelimesi de hükümetin tesbit ettiği hadler dahilinde para ikraz etmedir. Hükümet en makul faiz oranını tesbit ediyor; ticarî müesseseler de buna göre faiz alıp veriyor. İşte bu Interest'tir.

Bu anlayışa bizim şu itirazımız olacaktır: Faiz oranı için makuliyet fikri zamana ve zemine göre değişmektedir. Bugün makul görülüp tesbit edilen faiz haddi, yarın ya az görülüp çoğaltılacak veya çok görülüp azaltılacaktır. Meselâ: bir zamanlar % 50 veya % 40 olan faiz oranı çok makul karşılanırken bugün aşırı bulunmaktadır. Şimdi % 6-9 nisbetindeki faiz haddi, normal karşılanıyor. Fakat umumî temayül, faiz oranlarını % 1-2'ye indirmeye doğrudur. Şu halde makuliyet fikri zamana ve hatta mekâna göre değişmektedir. Elimizde hiç değişmeyecek şekilde tesbit edilmiş bir faiz tabanı olmadığına göre, aşırı veya normal faiz haddini ayırmaya imkân yoktur. Atının kıymetini ölçmek için bir mihenik taşı vardır. Altın bu taş vurulunca ayarı anlaşılır. Fakat faiz oranı için bir mihenik taşı yoktur. Şayet elimizde böyle bir ayar taşı olsaydı faiz oranını bu taş vururduk; normal veya fahiş olup olmadığını anlardık. Olmadığına göre, interest (faiz) i ve usury (riba) yı ayırmaya da imkân yoktur.

Denilebilir ki, «Bizim mi-
henk taşımız, aklımız ve vic-
danımızdır». Biz de deriz ki,
akıl anlayışı zamana göre
değişmektedir. Nitekim eski
İspartalılar hırsızlığı —akıl-
larınca— bir nevi açık gözlü-
lük sayıyorlardı. Akıl sahibi
fakirken faizsiz ödünç ver-
meyi insanî bir hareket sa-
yarken zengin olunca: «Faiz,
ödünç verdiğim paranın kira-
sıdır» der, işi niçinden çıkar-
sıdır» der, işin içinden çıkar-
verir. Vicdana gelince: ihti-
yacı, şahsî menfaata alet
eden kimsede vicdan olup ol-
mayacağı şüphelidir.

İslâm Dini, faiz oranını sı-
fir olarak tesbit etmiştir. Bu
oran hiç bir zaman değişme-
yeceği için akıl sahiplerine
bir mihenk taşıdır. Bütün ö-
dünç vermelerde faiz taban
ve tavanı % sıfır'dır. *Bu
hadden fazla olan her fazla-
lık RİBA'dır.*

Selâmet Yolları isimli ese-
rinde Muhterem Hocamız Ah-
met Davutoğlu Riba'yı şöyle
anlatır: «Riba, şiddetle yasak
edilmiş fasit alış-verişlerden-
dir. Lügaten manası ziyade

demektir. Nitekim Hak Ta-
alâ Hazretleri:

فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْمَزَّتْ وَرَبَّتْ

== Onun (yerin) üzerine suyu
indirdiğimiz vakit yükselir ve
kabarır (6).

.... buyurmuştur ki, yükselip
kabarmak yerin üzerine bir
ziyadedir.

Fukahanın ıstılahında ise:
bir cinsten olan iki bedelden
birine yapılan karşılıksız zi-
yadedir ki, bugün buna faiz
diyoruz.» (7)

Fukahanın (İslâm Hükuk-
çuları) tarifinden de anlaşıl-
ıyor ki, riba bugün, bizim
faiz dediğimiz muamelenin
ta kendisidir.

İslâm Ansiklopedisinden
aldığımız aşağıdaki maluma-
tı da verdikten sonra faiz ve
riba diye bu muameleyi ikiye
ayırmanın lüzumsuzluğu or-
taya çıkmış olacaktır.

«Riba, artma çoğalma de-
mek olup tabir olarak murab-
ba ve faiz, bir de yapılmış bir
hizmet karşılığı olmaksızın,
umumî bir tarzda, her çeşit
gayr-i meşru' nakdî kazanç

manasına gelir. Riba bir de
tartı ve ölçülü olan bir mal,
aynı cinsten daha fazla bir
mal ile, karşılığı olmaksızın,
peşin olarak veya veresiye
değişmektedir.» (8)

Bu hususta son olarak şü-
nu söyleyelim: Bugün anla-
dığımız manada faizi, Riba'-
dan başka bir şeymiş gibi
göstermek muterizler için bir
taviz kapısı açmaktır. Çün-
kü onlar, İslâm Dini'nin Ri-
ba'yı yasak ettiğini, faizi ya-
sak etmediğini iddia ederler.
Böylece kendileri Allah-ü
Zülcelâlin haram hududun-
dan kurtardıklarını zanne-
derler. Halbuki faiz, ribanın
iki kısmından bir kısımdır.

(2) İktisadî ve Hukukî Terim-
ler Sözlüğü.

(3) İktisat Dersleri, c: II, s.
245.

(4) İktisat ve Ticaret Ansik-
lopedisi, c: 4, s. 246.

(5) Kur'an-ı Kerim'in Türkçe
meal-i alisi ve Tefsiri; c. I, s. 294.

(6) Hac Suresi; a: 5; Fussilet
S. a: 39.

(7) Selâmet Yolları; c: 3;
s: 70.

(8) İslâm Ansiklopedisi; Ri-
ba maddesi.

★ Gelecek yazımızda, Tarih
Boyunca Faiz, Dinlerde Faiz.

